

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-161.2025.01>
УДК 37.014.3:373.3(045)

**Бурко Н. М., Борковська О. В., Звонарьова Н. М.,
Васількова Л. М., Щур Н. М.**

КОНЦЕПЦІЯ З РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АВТОРСЬКОЇ МОДЕЛІ “ШКОЛА ТОЛЕРАНТНОСТІ”

У статті представлена Концепція з реалізації науково-методичного забезпечення авторської моделі “Школа толерантності”. Визначено основні підходи, методологічні принципи і методи дослідження щодо реалізації вищезазначеної Концепції.

Розроблено критерії, рівні сформованості толерантної особистості й толерантного освітнього середовища для перевірки функціонування авторської моделі “Школа толерантності”. Вказано, що здобувачі освіти мають уміти продуктивно спілкуватися, результативно діяти в команді, вільно володіти технічними інноваціями, шукати компроміс, знати історію та культуру свого народу, розуміти й поважати особливості людей інших національностей і культур тощо.

Розглянуто наукові погляди вчених на особливості й закономірності навчання здобувачів освіти й організації освітнього процесу загалом. Методологічну основу Концепції з реалізації науково-методичного забезпечення авторської моделі “Школи толерантності” становлять гуманістичні теорії і концепції зарубіжних і вітчизняних дослідників щодо гармонійного підходу до прагматичної і духовно-моральної мотивації студентів.

Зазначено, що мета Концепції з реалізації науково-методичного забезпечення авторської моделі “Школи толерантності” полягає у науковому обґрунтуванні й експериментальній перевірці, зміні науково-методичного забезпечення з урахуванням викликів сьогодення, реформуванні освітньої галузі, а також у визначенні ефективності науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі “Школа толерантності”.

Визначено шляхи реалізації мети і завдань Концепції, з огляду на особливості й структуру експериментальних освітніх закладів. Доведено, що успішне запровадження Концепції з науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі “Школи толерантності” сприятиме ефективному всебічному розвитку особистості здобувачів освіти.

Ключові слова: толерантність, педагогіка толерантності, терпимість, толерантна особистість, толерантне середовище, концепція, “Школа толерантності”.

Сучасні виклики війни, в якій перебуває Україна, все гостріше доводять українському суспільству потребу в толерантності, як феномену терпимості, примирення, рівності, взаєморозуміння та емпатії. Загострилась потреба по-новому подивитись на світ, подолати бар'єри і перепони, які роз'єднують людей, утвердити між ними відносини на засадах гуманізму, партнерства, взаємоприйняття, толерантності. Адже плекаючи в собі толерантність, особистість здатна створити єдину, цілісну, чисту від насилля та агресії картину світу, в якій є місце для всіх народів, усіх релігій, усіх особистостей такими, якими вони є зі своїми потребами та можливостями.

Відновлення інтелектуального духовного потенціалу нації, виходу вітчизняної науки і культури на світовий рівень національного відродження, становлення державності потребує розвитку педагогічної науки на ідеях толерантності, гуманності, взаємотерпимості.

Підготовка підростаючого покоління сьогодення ставить завдання педагогам не тільки формувати відповідні компетентності з різноманітних навчальних дисциплін, але й особистісних рис, що дозволяють швидше й краще адаптуватися до життєвих умов. Важливим є розвиток особистісних рис, таких як чесність, миролюбність, толерантність, чуйність, оптимізм, стресостійкість, вміння тактовно спілкуватися, а також зменшення рівня агресії та створення сприятливого психологічного клімату в родині, класі, у школі та позашкільній діяльності. Прагнучи до самовдосконалення, успішної професійної кар'єри, досягнення певного соціального статусу, сучасний здобувач освітніх послуг зобов'язаний уміти продуктивно, грамотно спілкуватися, результативно діяти в команді, вільно володіти технічними інноваціями, іти на компроміс, знати історію та культуру свого народу, країни, розуміти й поважати особливості людей інших національностей і культур, інших релігійних конфесій для успішної взаємодії та співпраці з ними, володіти навичками "hard skills", "digital skills", "soft skills". Тому в сучасному закладі освіти має забезпечуватися єдність навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти на ідеях толерантної педагогіки.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 18.05.2021 р. № 545 "Про проведення експерименту всеукраїнського рівня за темою "Науково-методичне забезпечення реалізації авторської моделі "Школа толерантності" на базі закладів загальної середньої, позашкільної освіти Хмельницької області здійснюється дослідно-експериментальна робота. Метою дослідження визначено науково обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі "Школа толерантності". Завданням експериментальних закладів Хмельницької області було розробити Концепцію з реалізації науково-методичного забезпечення авторської моделі "Школа толерантності".

Метою статті є представити розроблену Концепцію з реалізації науково-методичного забезпечення авторської моделі "Школа толерантності".

Методологічну основу Концепції з реалізації науково-методичного забезпечення авторської моделі "Школи толерантності" становлять:

гуманістичні теорії (К. Роджерс, Ш. Амонашвілі та ін.); концепції гармонійного підходу до прагматичної та духовно-моральної мотивації (О. Мороз, А. Сбруєва); філософські ідеї толерантності в освіті (М. Бубер); наукові висновки про особливості та закономірності виховання (І. Бех, І. Зязюн, Г. Костюк); педагогічні, соціологічні, соціально-культурні ідеї щодо суспільних тенденцій формування нової системи освіти; концептуальні положення професійної підготовки сучасного педагога (О. Абдулліна, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, П. Саух, В. Сластьонін, Г. Троцко та ін.); основні ідеї педагогіки толерантності (Г. Балл, Б. Бім-Бад, С. Русова, В. Слободчиков, Н. Орловська, Н. Бирко та ін.).

Фундаментальні основи науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі “Школи толерантності” становлять дослідження в галузі педагогіки толерантності, які здійснили Г. Безюлева, В. Хотинець, та ін.; над проблемою формування толерантності дітей та молоді в Україні працюють Т. Білоус, О. Грива, А. Матієнко, О. Рибак; питаннями створення толерантного середовища в закладах загальної середньої освіти та закладах позашкільної освіти займаються Н. Бирко, Н. Орловська, Н. Осатюк, Т. Томчишина та ін.; розробка нових технологій професійної підготовки педагогів, які забезпечували б формування достатнього рівня професійних компетентностей, а також особистісно-професійних якостей, що сприятимуть розвитку толерантного середовища освітніх інституцій, у своїх працях висвітлили О. Антонова, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, М. Лещенко, Н. Ничкало, О. Пехота, Л. Пуховська, Л. Хомич, А. Молчанова та ін.

Враховуючи положення нормативно-правового та науково-педагогічного забезпечення з питань толерантності в Україні, визначено основні *підходи* щодо реалізації вищезазначеної Концепції:

– *гуманістичний* (гуманізація освітнього процесу, існуючих методів і форм роботи системи відносин дорослих і дітей; розробка і впровадження форм і методів педагогічної діяльності на основі ідей толерантності; формування особистісних якостей і спеціальних вмінь для виховання дітей у напрямку толерантності, що в цілому сприяє створенню толерантного освітнього середовища шляхом взаємодії учасників освітнього процесу);

– *особистісно-орієнтований* (визнання права кожної особистості на свободу, самовизначення, індивідуальність і самовираження; визнання і виконання своїх обов’язків; опора на мотивацію, досвід, Я-концепцію партнера; виховання в підростаючого покоління толерантності як протидії будь-якому насиллю, агресії; формування негативного відношення до війни; гуманного ставлення до інших і до самого себе, вміння толерантними шляхами вирішувати міжособистісні і внутрішньо-особистісні конфлікти; розвиток здібності до сприйняття і розуміння іншої людини, незалежно від її нації та расової належності);

– *компетентнісний* (формування високих рівнів типів толерантності в учасників експерименту; розвиток позитивної самооцінки, емпатії; формування вмінь розуміти учасників поліетнічного освітнього середовища; надання

посильної допомоги щодо задоволення потреб; налагодження рівноправної комунікації; заохочення новаторства й творчості в освітній діяльності);

– *діяльнісний* (спрямованість освітнього процесу на розвиток компетентностей і наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці; формування здібностей до самоосвіти і командної роботи, успішної інтеграції в соціум і професійну самореалізацію; опора на активність, свідомість і самостійність; орієнтація не на вербальний вплив, а на діяльність самої дитини; забезпечення суб'єктивної свободи у виборі діяльності та її компонентів; виховання через організовану творчу діяльність і спілкування;

– *середовищний*, в основі якого лежить спеціально організована діяльність, система роботи у сучасному закладі освіти як система впливів і умов формування толерантної особистості.

Основними методологічними *принципами* Концепції з реалізації науково-методичного забезпечення авторської моделі “Школи толерантності” визначено:

– *гуманістичний*, що полягає у визнанні людини найвищою цінністю, розумінні дитини, доброзичливому ставленні до неї, довірі, прийнятті дитини такою, якою вона є, зміні її поведінки через позитив;

– *індивідуалізації* – утверджує унікальність і неповторність кожної дитини, визначає її інтереси, потреби у житті;

– *регіоналізації* – обумовлює варіативність інноваційного розвитку закладу освіти з урахування їх регіональних особливостей, що розширює простір можливостей творчої самореалізації особистості;

– *добровільності* – виступає необхідною умовою ефективності втілення авторської ідеї в практику педагогічним колективом школи, що характеризується високим рівнем розвитку організаційної і корпоративної культури;

– *партнерства* – реалізує ідею педагогічного співробітництва суб'єктів освітньої діяльності задля розроблення та практичної реалізації оригінальної авторської педагогічної системи закладів освіти; встановлення відносин взаєморозуміння і взаємної вимогливості;

– *технологізації* – передбачає дотримання чіткої послідовності етапів реалізації концепту авторської технології, що гарантує досягнення передбачуваного результату;

– *персоналізації* – обґрунтовує індивідуальний рівень виконавської майстерності педагога щодо впровадження авторської інновації у практику;

– *синергетичної взаємодії* – забезпечує узгоджену дію суб'єктів освітньої діяльності задля втілення авторської концепції та відповідної технології її реалізації, що здійснюється на засадах нової філософії освіти, інтеграції науки і практики, традицій та новаторства, сприяє формуванню образу світу педагога, орієнтованого на усвідомлену необхідність впровадження інновації як стратегічного ресурсу інноваційного розвитку закладу освіти, держави і суспільства зокрема.

Для розв'язання поставлених завдань використовуються наступні методи дослідження:

– *теоретичні* – аналіз філософської, педагогічної, психологічної, соціологічної, історичної та методичної літератури для обґрунтування теоретичних засад дослідження; вивчення й узагальнення педагогічного досвіду; історико-логічне вивчення наукових праць, нормативно-правових документів; порівняльний аналіз, інтерпретація та узагальнення фактів, аналіз і синтез результатів експерименту;

– *емпіричні* – вивчення нормативно-правового забезпечення проектування розвитку закладів освіти; діагностичні методи (анкетування, тестування, бесіда, опитування, моніторинг, скринінг), обсерваційні методи (спостереження й аналіз уроків, виховних заходів; професійне портфоліо задля ефективності реалізації авторської моделі “Школа толерантності”); педагогічний експеримент для перевірки гіпотези дослідження.

Для перевірки функціонування авторської моделі “Школи толерантності” з реалізації науково-методичного забезпечення, для внесення змін у систему методичної роботи експериментальними закладами освіти були розроблені критерії та рівні сформованості толерантної особистості та толерантного освітнього середовища.

Для визначення сформованості толерантної особистості використовуються наступні критерії:

1. *Когнітивний*: обізнаність з особливостями толерантної взаємодії, повнота та міцність знань, спрямованість на толерантну взаємодію.

2. *Мотиваційно-стимулюючий*: активність, потреба у спілкуванні, інтерес та бажання розширювати знання та набувати риси толерантної особистості.

3. *Емоційно-оціночний*: позитивне емоційне сприйняття іншої людини, емпатія, емоційна стійкість.

4. *Емоційно-рефлексивний*: усвідомлення себе як носія культурних цінностей, наявність рис, притаманних толерантній особистості.

5. *Комунікативно-діяльнісний*: суб'єкт-суб'єктна взаємодія; комунікація на толерантній основі; асертивна поведінка.

Для визначення сформованості толерантного середовища використовуються наступні критерії:

1. *Захищеність* – оцінка відсутності насильства у всіх його видах, формах для всіх учасників освітнього процесу.

2. *Комфортність* – оцінка емоцій, почуттів та домінуючих переживань у процесі взаємодії дорослих і дітей в освітньому середовищі закладу; позитивні фактори (довіра, доброзичливість, схвалення, толерантність); негативні фактори (агресивність, конфліктність, ворожість, маніпулятивність).

3. *Задоволеність* – задоволення базових потреб вихованця у допомозі та підтримці, збереженні та підвищенні його самооцінки, пізнанні та діяльності, розвитку здібностей і можливостей.

Формування толерантної особистості характеризується трьома рівнями:

1. *Високий* (активний) рівень сформованості толерантності: володіння

глибокими усвідомленими знаннями сутності поняття “толерантність”, готовність до діалогу, співробітництва та позитивної взаємодії з представниками різних культур при збереженні власної ідентичності; сформоване стійке ціннісне ставлення до себе та інших, Батьківщини, людства, природи; толерантність переходить в осмислену необхідність і потребу.

2. *Середній* (активно-ситуативний) рівень сформованості толерантності: неглибоко усвідомлені знання про толерантність, чіткі уявлення про важливість толерантності в суспільстві, але неготовність до діалогу, співробітництва та позитивної взаємодії, сформовано фрагментарно ціннісне ставлення до себе та інших, Батьківщини, людства, природи.

3. *Низький* (пасивний) рівень сформованості толерантності: поверхові знання сутності толерантності (або відсутність таких знань), пасивність, небажання взаємодіяти, недостатня вихованість толерантних якостей, наявність хибних уявлень про свою винятковість, прагнення переносити відповідальність на оточення, високий рівень тривожності, несформоване ціннісне ставлення до інших, людства, Батьківщини.

Формування толерантного середовища характеризується такими рівнями:

1. *Високий рівень* сформованості толерантного середовища – в закладі установлений демократичний стиль педагогічного спілкування, на високому рівні налагоджений діалог між усіма учасниками освітнього процесу, створено комфортні умови для творчого самовираження вихованців, їх пізнавальної активності, відносини між усіма учасниками освітнього процесу побудовано на основі довіри, поваги, терпіння, вихованці чітко дотримуються правил поведінки у колективі, керівники гуртків на високому рівні здійснюють підбір оптимальних методів та засобів навчання і виховання, які сприятимуть успішному творчому розвитку вихованців та формуванню толерантної особистості, вироблено відносини і досвід толерантної поведінки як стійка норма життєдіяльності.

2. *Середній рівень* сформованості толерантного середовища – в закладі переважає демократичний стиль педагогічного спілкування, є ознаки ліберального стилю, на достатньому рівні налагоджений діалог між усіма учасниками освітнього процесу, створено комфортні умови для творчого самовираження вихованців, їх пізнавальної активності, відносини між усіма учасниками освітнього процесу побудовано здебільшого на основі довіри, поваги, терпіння, вихованці в основному дотримуються правил поведінки у колективі, керівники гуртків на достатньому рівні здійснюють підбір оптимальних методів та засобів навчання і виховання, які сприятимуть успішному творчому розвитку вихованців та формуванню толерантної особистості, на достатньому рівні вироблено відносини і досвід толерантної поведінки як стійка норма життєдіяльності.

3. *Низький рівень* сформованості толерантного середовища в закладі – переважає ліберальний та авторитарний стилі педагогічного спілкування, на низькому рівні налагоджений діалог між усіма учасниками освітнього процесу,

створено комфортні умови для творчого самовираження вихованців, їх пізнавальної активності, відносини між усіма учасниками освітнього носять конфліктний характер, вихованці здебільшого не дотримуються правил поведінки у колективі, керівники гуртків не використовують у своїй педагогічній діяльності методи та засоби навчання і виховання, які сприятимуть успішному творчому розвитку вихованців та формуванню толерантної особистості, відносини і досвід толерантної поведінки не вироблені як стійка норма життєдіяльності.

Метою Концепції з реалізації науково-методичного забезпечення авторської моделі “Школи толерантності” є науково обґрунтувати та експериментально перевірити, внести зміни до науково-методичного забезпечення з урахуванням викликів сьогодення, реформування освітньої галузі. Визначити ефективність науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі “Школа толерантності”.

Стратегія Концепції з реалізації науково-методичного забезпечення авторської моделі “Школи толерантності” передбачає:

- спрямованість на розвиток, формування та становлення толерантної особистості і створення толерантного освітнього середовища в експериментальних закладах освіти;

- забезпечення професійного розвитку педагогічних працівників експериментальних закладів щодо удосконалення компетентностей з формування толерантної особистості та врахування психолого-педагогічних умов толерантного освітнього середовища, визначення основних підходів, принципів, шляхів реалізації впровадження в практику нормативно-правового та навчально-методичного забезпечення авторської моделі “Школа толерантності”;

- максимальна адаптація навчальних планів та освітніх програм експериментальних закладів щодо проблеми толерантності з урахуванням науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі “Школи толерантності”;

- розробка показників, критеріїв, рівнів сформованості толерантної особистості та функціонування толерантного освітнього середовища експериментальних закладів освіти з інноваційним збагаченням науково-методичного забезпечення діючої авторської моделі “Школи толерантності”.

Концепція з реалізації науково-методичного забезпечення авторської моделі “Школа толерантності” передбачає вирішення завдань:

- визначити шляхи і створити умови для підвищення кваліфікації педагогічних працівників, оволодіння педагогами компетентнісним потенціалом виховання, новими освітніми технологіями і методиками, які необхідні для обраної авторської моделі “Школа толерантності”;

- розробити та експериментально апробувати модель та методику педагогічних систем освіти з урахуванням засад інноваційної діяльності закладів освіти, регіональних особливостей функціонування закладів освіти, вікових та індивідуальних можливостей здобувачів, вчителів, батьків;

– впровадити у практику закладів освіти комплекс нормативно-правового та оновленого навчально-методичного забезпечення моделі “Школа толерантності”;

– технологізувати процес реалізації авторської моделі “Школа толерантності” за логікою інноваційного закладу освіти з урахуванням особливостей авторського задуму.

Змістово-смісловне наповнення Концепції являє собою проекцію основних положень та оновлення змісту, форм, методів системи науково-методичного забезпечення авторської моделі “Школи толерантності” щодо розвитку толерантної особистості та толерантного середовища експериментальних закладів освіти з урахуванням викликів сьогодення, реформування освітньої галузі, засад інноваційної діяльності закладів освіти, їх регіональних особливостей функціонування, вікових та індивідуальних можливостей здобувачів освіти, їх батьків та педагогічних працівників закладів.

Експериментальними закладами освіти були визначені шляхи реалізації мети і завдань Концепції з науково-методичного забезпечення “Школи толерантності” спираючись на особливості та структуру освітніх закладів:

1. Удосконалення нормативно-правового забезпечення формування толерантної особистості та толерантного середовища:

– підготовка нормативно-правових документів з питань формування толерантності у закладах загальної середньої та позашкільної освіти;

– вироблення науково-теоретичних і методичних засад толерантного виховання молоді, включення проблематики толерантного виховання молоді в Річні плани експериментальних закладів освіти, планів методичної та психологічної роботи, виховних планів класних керівників та керівників гуртків;

– впровадження комплексних програм духовно-морального виховання та нормативно-методичного забезпечення їх реалізації з метою виховання у здобувачів освіти стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок толерантної поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участі у творчій діяльності;

– забезпечення функціонування дієвого учнівського самоврядування, факультативів, гуртків, волонтерської діяльності, інтерактивних виставок, челенджів, флешмобів, годин толерантності, виховних годин, квестів, онлайн-подорожей, конкурсів.

2. Діяльність закладу у напрямку формування толерантної особистості та толерантного середовища:

– проведення заходів, спрямованих на реалізацію системи толерантного виховання в експериментальних закладах освіти;

– підтримка та сприяння волонтерським проєктам, іншої громадської діяльності та самоорганізації здобувачів освіти закладів, спрямованих на їхнє заохочення до благодійних соціальних, інтелектуальних та творчих ініціатив і проєктів на благо України;

– реалізація принципів толерантності та правової культури у процесі спілкування на основі активної взаємодії;

- накопичення досвіду нової соціальної взаємодії на основі поваги до прав людини;
- забезпечення полікультурної освіти і виховання (діалог культур);
- підвищення рівня інформованості про сутнісні та змістовні характеристики толерантності, особливості вивчення толерантності у межах різних галузей знань та постановки проблем у педагогіці;
- змістовне і науково-методичне забезпечення процесу формування толерантності педагогічних працівників закладу;
- формування толерантності в особистісній системі цінностей педагогічного працівника та перетворення її у регулятивний принцип професійної діяльності;
- структурування гуманістичних відносин у системі “здобувач освіти-здобувач освіти”, “вихованець-вихованець”, “здобувач освіти – вчитель”, “вихованець-керівник гуртка”, “вчитель-батьки”, “керівник гуртка-батьки”;
- урізноманітнення форм і методів у педагогічному процесі;
- систематичний педагогічний моніторинг стану сформованості толерантності кожного здобувача освіти;
- вивчення потреб дітей і молоді, зокрема шляхом проведення соціологічних досліджень;
- забезпечення активної участі сім’ї та родини в розвитку фізично і морально здорової зростаючої особистості;
- проведення тренінгів, семінарів, педагогічних рад, засідань професійних спільнот, творчих груп, психологічного супроводу майстер-класів для педагогічних працівників, здобувачів освіти та їх батьків з метою підвищення розуміння та прийняття різних культур, виховання толерантності та розуміння важливості різноманіття.

3. Інформаційне забезпечення формування толерантної особистості та толерантного середовища:

- організація в інтернет-ресурсах, на сайтах закладів постійно діючих рубрик, що популяризують духовно-моральні цінності, досвід роботи з формування толерантної особистості та толерантного середовища;
- підготовка інформаційної літератури, методичних рекомендацій з питань толерантного виховання особистості, формування толерантного освітнього середовища; висвітлення в засобах масової інформації кращого досвіду родинного, морального, естетичного, громадянського, національно-патріотичного виховання;
- організація толерантних заходів, дебатів, семінарів, консультацій, спільних свят з батьками, днів довіри, тренінгів з активною участю здобувачів освіти, що сприяють формуванню розуміння та прийняття різних культур, поваги до різних думок та поглядів;
- взаємодія з батьками, громадськими організаціями та іншими закладами освіти для спільної роботи з формування толерантної особистості та створення толерантного середовища.

4. Використання технічних засобів для формування толерантної

особистості та толерантного середовища можуть включати наступні елементи:

– організація відеоконференцій та віртуальних зустрічей для здійснення міжкультурного обміну, спілкування та співпраці зі здобувачами освіти, педагогами, експертами та представниками різних культур;

– використання інтерактивних дошок, планшетів, комп'ютерних програм та ігор, які допомагають здобувачам освіти в розвитку навичок толерантності, співпраці та розуміння різноманіття.

Успішне запровадження Концепції з науково-методичного забезпечення реалізації авторської моделі “Школи толерантності” сприятиме ефективності життєдіяльності авторської моделі “Школи толерантності” експериментальних закладів освіти з урахуванням засад інноваційної діяльності закладів освіти, їх регіональних особливостей функціонування, вікових та індивідуальних можливостей здобувачів освіти, їх батьків та педагогічних працівників експериментальних закладів.

Використана література:

1. Бирко Н. М. Педагогічна майстерня формування толерантності сучасного громадянина : метод. посіб. Хмельницький, 2013. 184 с.
2. Загальна декларація прав людини (прийнята і проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.). URL : [http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1948\(12\)10.oon.php](http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1948(12)10.oon.php).
3. Орловська Н. М., Осатюк Н. А., Томчишина Т. П., Шенгілевич С. Г. Школа толерантності: шлях до формування толерантного суспільства : навч.-метод. посіб. Чернівці-Київ : Букрек, 2012. 504 с.
4. Тодорцева Ю. В. Педагогіка толерантності : методичні рекомендації. Одеса : ПНЦАПНУ, 2004. 90 с.

References:

1. Birko N. M. (2013). Pedagogical workshop on formation of tolerance of a modern citizen: method. manual]. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
2. Zahalna deklaratsiia prav liudyny (1948, hrudnia 10) pryiniata i proholoshena Heneralnoi Asambleiei OON [Universal Declaration of Human Rights (adopted and proclaimed by the UN General Assembly]. Retrieved from [http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1948\(12\)10.oon.php](http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1948(12)10.oon.php) [in Ukrainian].
3. Orlovska N. M., Osatyuk N. A., Tomchyshina T. P., Shengilevich S. G. (2012). Shkola tolerantnosti: shliakh do formuvannia tolerantnoho suspilstva [School of tolerance: the way to the formation of a tolerant society: educational method. manual]. Chernivtsi-Kyiv : Bukrek [in Ukrainian].
4. Todortseva Yu. V. (2004). Pedagogika tolerantnosti: metodychni rekomendatsii [Pedagogy of tolerance: methodological recommendations]. Odesa : PNTsAPNU. 90 s. [in Ukrainian].

N. BYRKO, O. BORKOVSKA, N. ZVONAROVA, L. VASILKOVA, N. SHCHUR. Concept for the implementation of scientific and methodological support for the author's model “School of Tolerance”.

The article presents the Concept for the implementation of scientific and methodological support of the author's model "School of Tolerance". The main approaches, methodological principles and research methods for the implementation of the above-mentioned Concept are determined.

The criteria and levels of formation of a tolerant personality and a tolerant educational environment are developed to verify the functioning of the author's model "School of Tolerance". It is indicated that students should be able to communicate productively, act effectively in a team, freely use technical innovations, seek a compromise, know the history and culture of their people, understand and

respect the peculiarities of people of other nationalities and cultures, etc.

The scientific views of scientists on the peculiarities and patterns of training students and the organization of the educational process in general are considered. The methodological basis of the Concept for the implementation of scientific and methodological support of the author's model "School of Tolerance" are humanistic theories and concepts of foreign and domestic researchers regarding a harmonious approach to the pragmatic and spiritual and moral motivation of students.

It is noted that the goal of the Concept for the implementation of scientific and methodological support of the author's model "School of Tolerance" is to scientifically substantiate and experimentally verify, change the scientific and methodological support taking into account the challenges of today, reform the educational sector, as well as determine the effectiveness of scientific and methodological support for the implementation of the author's model "School of Tolerance".

The ways of implementing the goal and objectives of the Concept are determined, taking into account the peculiarities and structure of experimental educational institutions. It is proven that the successful implementation of the Concept for the scientific and methodological support for the implementation of the author's model "School of Tolerance" will contribute to the effective comprehensive development of the personality of education seekers.

Keywords: tolerance, pedagogy of tolerance, tolerance, tolerant personality, tolerant environment, concept, "School of Tolerance".

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-161.2025.02>

УДК 159.942.2.382.3

Білосевич І. А., Олексюк М. П., Сапожник Г. В.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто питання психології охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Сучасний світ, зокрема українське суспільство, частіше стикається з непередбачуваними подіями й умовами життя. Сьогодення сповнене економічною кризою, пандемією, інформаційними війнами, природними катаклізмами, бойовими діями. Сучасна людина перевантажена різного роду ситуаціями й інформацією, іноді цей стан вона не може сама опрацювати.

Проблема безпеки життєдіяльності людини – одна з актуальних проблем людства, безпосередньо пов'язана з виживанням в умовах погіршення стану навколишнього середовища окремих регіонів та планети загалом. Це вибухи потужних ракет, розриви снарядів, використання хімічної зброї, залишки ракетного палива (зафіксовано 229 випадків снарядів з використанням цезію, забруднення довкілля важкими металами). Важливим чинником гарантування безпеки життєдіяльності є саме психологічна готовність адаптуватися до змін довкілля.

Розкрито суть психолого-педагогічного аспекту безпеки в інформаційному середовищі та суть психолого-педагогічного аспекту підвищення рівня безпеки праці.

Виявлено, що захищеність психіки людини від усіх негативних чинників навколишнього середовища, а особливо від негативної інформації, є важливим аспектом у гарантуванні безпеки життєдіяльності людини.

З'ясовано, що для створення комфортних та безпечних (із психологічного погляду) умов праці необхідно чітко дотримуватися таких вимог, щоб можна було розрізняти три складові